

Moedertaalonderrig, belegging in Afrikatale sleutel tot leerdersukses

Ros Clayton*

Terwyl ons Internasionale Moedertaaldag op 21 Februarie vier, word ons daaraan herinner dat Suid-Afrika se taalkundige diversiteit een van ons grootste kulturele bates is. Tog is Afrikatale vir dekades doelbewus in formele onderwys gemarginaliseer. Selfs vandag nog laat ekonomiese druk en die wêreldwye oorheersing van Engels baie ouers glo hoe vroeër kinders in Engels onderrig word, hoe beter sal hulle akademiese vooruitsigte wees.

Dit is 'n verstaanbare aanname. Maar dit word nie deur die bewyse ondersteun nie.

'n Aansienlike hoeveelheid internasionale navorsing toon dat kinders die doeltreffendste leer lees wanneer hulle eers onderrig word in 'n taal wat hulle ten diepste verstaan. Geletterdheidsvaardighede wat in 'n kind se huistaal ontwikkel word, word oorgedra na 'n tweede taal. Met ander woorde, 'n sterk grondslag in Afrikatale verhoog nie Engels-verwerwing nie – dit versterk dit.

Dit is van uiterste belang in Suid-Afrika, waar die meeste leerders in graad 4 na Engels as die Taal van Leer en Onderrig oorskakel. As Engels uiteindelik die onderrigmedium in matriek sal wees, mag dit intuïtief lyk om dit vanaf graad 1 in te stel. Tog toon navorsing konsekwent dat kinders geletterdheid in hulle eerste én tweede taal die doeltreffendste verwerf wanneer vroeë onderrig in hulle moedertaal aangebied word, met gestruktureerde blootstelling aan Engels daarlangs. Ideaal gesproke toon bewyse dat hierdie huistaalgrondslag volgehou moet word tot ten minste die einde van laerskool.

Daar is sterk bewyse uit Suid-Afrika wat hierdie gevolgtrekking ondersteun. Deur die gefaseerde invoering van moedertaalonderrigbeleide te ontgin, was navorsers voorheen in staat om die kousale invloed van leer in jou moedertaal, in vergelyking met leer in Engels, te beraam. Die bevindinge is treffend: Leerders wat in hulle huistaal in die grondslagfase (graad 1–3) onderrig is, het voortgegaan om hoër Engelse punte in graad 4, 5 en 6 te behaal as portuurleerders wat van die begin af in Engels onderrig is. In plaas daarvan om leerders terug te hou, blyk moedertaalonderrig latere Engelse prestasie te bevorder.

Voortbouend op hierdie werk, brei my eie navorsing aan die Universiteit Stellenbosch – gefinansier deur die Optima Trust – die bestaande Suid-Afrikaanse bewyse uit deur op baie meer omvattende administratiewe data te steun. Hierdie studie ondersoek die verhouding tussen Grondslagfase-huistaalbemeesterings- en uitkomstes op die punt van oorskakeling na Engels in graad 4 deur gebruik te maak van bevolkingsvlak-data uit ses provinsies (Oos-Kaap, Gauteng, KwaZulu-Natal, Limpopo, Mpumalanga en Noordwes) tussen 2017 en 2023. Hierdie breër datastel – genaamd die Data Driven Districts-datastel – maak voorsiening vir 'n meer verteenwoordigende assessering van hoe

huistaalbemeesterings leerderuitkomst onder Afrika-moedertaalleerders oor uiteenlopende provinsiale kontekste vorm.

Die patrone is duidelik en konsekwent. In al ses provinsies word sterker graad 3-huistaalbemeesterings ten nouste geassosieer met hoër graad 4-Engels-prestasie. Elke bykomende persentasiepunt wat in graad 3-Huistaal behaal word, word geassosieer met 'n 0,4-persentasiepunt-toename in graad 4-Engels-punte, wat die sterkte van die verband tussen 'n soliede huistaalfundament en daaropvolgende sukses in Engels onderstreep. Leerders met 'n beter huistaalgrondslag is ook minder geneig om graad 4 te herhaal. Hierdie bevindings dui daarop dat sukses in Engels nie behaal word deur die huistaal te laat vaar nie, maar deur daarop voort te bou.

Die data toon ook belangrike provinsiale verskille in toegang tot moedertaalonderrig. In die Oos-Kaap, KwaZulu-Natal, Limpopo, Mpumalanga en Noordwes ontvang meer as 80% van Afrikataalleerders onderrig in hulle huistaal gedurende die grondslagfase, en hierdie verhouding het oor tyd relatief stabiel gebly.

Gauteng vertel 'n ander storie. In 2017 is 56% van Afrikataalleerders in hulle moedertaal in die grondslagfase onderrig – reeds laer as in ander provinsies en waarskynlik 'n weerspieëling van die provinsie se taalkundige diversiteit. Teen 2023 het hierdie syfer tot 49% gedaal, grootliks gedryf deur 'n toename in Engelsmedium-onderrig. Hierdie afname het plaasgevind ondanks sterk beleidsondersteuning vir moedertaalonderrig in die vroeë grade. Om te verstaan waarom hierdie verskuiwing plaasvind, en hoe skole ondersteun kan word om moedertaalonderrig aan te bied waar toepaslik, behoort 'n prioriteit te wees.

Die beleidsimplikasies is duidelik. Uitbreiding van toegang tot moedertaalonderrig in die grondslagfase stem ooreen met die beste beskikbare bewyse. 'n Sterk huistaalgrondslag ondersteun leerders akademies en vergemaklik die oorskakeling na Engels in graad 4.

Terselfdertyd is verbetering van toegang tot moedertaalonderrig nie genoeg nie. Ten spyte van hoë vlakke van moedertaalonderrig in die meeste provinsies kan 81% van graad 4-leerders steeds nie vir betekenis in enige taal lees nie. Die uitdaging is dus nie net of kinders in hulle huistaal onderrig word nie, maar hoe goed hulle onderrig word.

Verbetering van vroeë geletterdheidsuitkomst sal volgehoue belegging in onderwysvoorbereiding, hoëgehalte-leermateriaal in Afrikatale en sistematiese monitering van leesvorderinge vereis. Indien ons ernstig is oor die verbetering van opvoedkundige uitkomst op skaal, moet ons Afrikatale nie as struikelblokke behandel wat voorkom moet word nie, maar as intellektuele hulpbronne om te kultiveer.

Die bewyse is oortuigend: Wanneer kinders eers leer in die taal wat hulle die beste ken, is hulle beter toegerus om sukses te behaal in die taal wat hulle volgende nodig het.

**Ros Clayton is geaffilieer met die navorsingsgroep oor sosio-ekonomiese beleid (ReSEP)
in die Departement Ekonomie aan die Universiteit Stellenbosch.*